

IV.

„I keby som mal ísť tmavou dolinou...“

4. Z pohľadu ateistov

Medzi svätými sú skôr ako „archaickí“ svätci najmodernejšími práve mystici. Dnešný svet pozná novú kategóriu ľudí: ateistov z presvedčenia, tých, ktorí bolestivo prežívajú situáciu Božieho mlčania, ktorí v Boha neveria, ale nie nepýšia sa tým; skôr prežívajú existenciálne trápenie a márnosť bytia; aj oni svojím spôsobom žijú v temnej noci ducha. Albert Camus ich nazval „svätcami bez Boha.“ Mystici existujú predovšetkým pre nich; sú ich vernými spoločníkmi. Podobne ako Ježiš „prijímali hriešnikov a jedávali s nimi“ (pozri Lk 15, 2).

To vysvetľuje vášeň, s akou sa niektorí ateisti, po tom čo sa obrátili, púšťajú do diel mystikov: Claudel, Bernanos, dvaja Maritaini, L. Bloy, spisovateľ J. K. Huysmans a mnohí ďalší do diel Angely Foligno; T. S. Eliot do diela Juliany z Norwichu. Tam opäť nachádzajú tú istú scéneriu, ktorú opustili, tentoraz však osvietenú slnkom. Tento rok je päťdesiatym výročím od premiéry hry „Čakanie na Godota,“ najreprezentatívnejšieho diela absurdnej drámy. Málokto však vie, že jej autor Samuel Beckett čítal vo voľnom čase svätého Jána z Kríža.

Slovo „ateista“ má aktívny i pasívny význam. Poukazuje na človeka, ktorý odmieta Boha, ale aj na človeka, ktorého – prinajmenšom sa to zdá jemu samému – odmieta Boh. V prvom prípade ide o zavinený ateizmus (bohorúhavý), v druhom ide o ateizmus žiaľu, alebo pykania. V druhom prípade možno povedať, že mystici v noci ducha sú „a-teisti“, ľudia bez Boha. Matka Tereza vyslovila slová, ktoré by od nej nikto neočakával:

„Hovorí sa, že ľudia v pekle prežívajú večnú bolesť, pretože stratili Boha. ... V duši prežívam túto strašnú bolesť zo straty; z toho, že ma Boh nechce; z toho, že Boh nie je Bohom; z toho, že Boh v skutočnosti neexistuje. Ježiš, prosím, odpusť mi toto rúhanie.“

Ale človek si je vedomý inej povahy, solidarity a zadosťučinenia, tohto jej ateizmu:

„Chcem žiť v tomto svete, ktorý je tak ďaleko od Boha, ktorý sa tak veľmi odvrátil od Ježišovho svetla, chcem mu pomôcť – vziať na seba niečo z jeho utrpenia.“

Mystici do sveta vstúpili spolu s tými, ktorí žijú bez Boha; prežili závrat z toho, že sa vrhli dolu. A opäť Matka Tereza, ktorá píše svojmu duchovnému otcovi:

„Už–už som chcela povedať: nie. ... Cítim, akoby sa raz niečo vo mne malo zlomiť. ... Modlite sa za mňa, aby som v tej hodine Boha neodmietla – nechcem ho odmietnuť, ale obávam sa, že by som to urobiť vedela.“

Práve preto sú mystici ideálnymi evanjelizátormi v postmodernom svete, kde človek žije „etsi Deus non daretur,“ ako keby Boh neexistoval. Pripomínajú čestným neveriacim, že „nie sú ďaleko od Božieho kráľovstva“; že bude stačiť, ak vyskočia a ocitnú sa na strane mystikov, prejdú z ničotnosti k tomu, ktorý je Všetkým. Karl Rahner mal pravdu, keď povedal: „Kresťanstvo budúcnosti bude buď mystické alebo nebude vôbec.“ Páter Pio a Matka Tereza sú odpoveďou na toto znamenie časov. Nemali by sme „znehodnocovať“ svätých, znevažovať ich na rozdávačov milostí alebo dobrých príkladov.

5. Naša malá noc

Mystici však majú čo povedať aj nám veriacim, nielen ateistom. Nie sú výnimkou, ani skupinou oddelenou od kresťanov. Skôr dôraznejšie ukazujú, aký rozsiahly by mal byť život milosti. Z temnej noci mystikov, a obzvlášť Matky Terezy, sa predovšetkým učíme jednu vec: ako sa správať v čase sucha, keď sa modlitba stáva bojom, úsilím, búchaním hlavy o „múr nárekov.“

Modlitbu Matky Terezy vo všetkých tých rokoch ubehnutých v temnote netreba vôbec zdôrazňovať; jej obraz pri modlitbe máme stále pred očami. Zbierky prekrásnych modlitieb sú medzi najcennejším dedičstvom, ktoré zanechala svojim dcéram a Cirkvi. Evanjelista Lukáš o Ježišovi hovorí, že „sa v smrteľnej úzkosti ešte vrúcnejšie modlil“ „factus in agonia prolixius orabat“ (Lk 22, 44). To isté možno pozorovať aj v živote týchto duší.

Sucho v modlitbe, keď nie je dôsledkom hýrenia a ústupkov voči telu, ale dopustené Bohom, je miernou a bežnou formou temnej noci, ktorú prežíva väčšina ľudí smerujúcich k svätosti. V tejto situácii je dôležité nevzdávať sa, nevynechávať modlitbu a nezačať sa aktivizovať vidiac, že modlitbou sa toho veľa nedosiahne. Keď tam nie je Boh, je prinajmenšom dôležité, že jeho miesto zostáva prázdne a že ho nepreberie nejaká modla, najmä nie tá, ktorej hovoríme aktivizmus.

Aby sme sa tomu vyhli, je dobré prerušiť z času na čas prácu a aspoň myšlienku venovať Bohu alebo mu jednoducho obetovať trochu času. V čase sucha je nevyhnutné objaviť zvláštny typ modlitby, ktorý blahoslavená Angela Foligno označila ako nútenú modlitbu a ktorú, ako povedala, sama praktizovala:

„Bohu je dobré a veľmi milé, že sa modlíš so žiarou božskej milosti, že pozoruješ a vynakladáš úsilie na vykonanie dobrého skutku; ale pre Pána je ešte milšie a prijateľnejšie, ak napriek tomu, že sa ti dostáva menej milosti; modlitbu, bdenie, ani dobré skutky nezredukuješ. Postrádajúc milosť konaj tak, ako si konal, keď si milosť mal. ... Odpracuj si svoj podiel synu, a Boh si urobí ten svoj. Bohu sa veľmi páči nútená modlitba, modlitbu nasilu.“

Na takejto modlitbe sa zúčastňuje telo i myseľ. Je tajomnou jednotou medzi vôľou a telom. Je nevyhnutné ju používať na premenu mysle ... na uvažovanie. Aj keď vôľou nemôžeš rozkazovať mysli, aby mala alebo nemala určitú myšlienku, môžeš rozkazať telu: kolenám, aby kľáčili; rukám, aby sa zopáli; perám, aby sa otvorili a vyslovili nejaké slová; napríklad: „Sláva Otcu i Synu i Duchu Svätému.“

Východný mystik Izák Sýrsky povedal: „Keď je srdce mŕtve a už sa vôbec nemodlíme, ani neprosíme, kiež príde a nás nájde vrhnutých tvárou k zemi.“ Aj Matka Tereza poznala modlitbu „nasilu“:

„Ani vám povedať neviem, ako zle som sa na ďalší deň cítila – nastala chvíľa, keď som takmer odmietla prijať – schválne som vzala ruženec a veľmi pomaly bez premýšľania a rozjímania som ho pomaly a pokojne odriekavala.“

Jednoducho zostať telom v kostole alebo na mieste vyhradenom pre modlitbu, jednoducho byť v modlitbe, to je teraz jediný spôsob ako vytrvať v modlitbe, ktorý nám zostáva. Boh vie,

že môžeme ísť a robiť sto užitočnejších vecí, ktoré nás viac potešia, ale my zostaneme tam, až do konca strávime čas, ktorý sme si pre neho vyhradili alebo pre ktorý sme sa odhodlali.

Učeníkovi, ktorý sa sústavne sťažoval, že nie je schopný sa modliť, pretože ho veľa vecí rozptyľuje, starší mních, na ktorého sa obrátil, odvetil: „Nech sa ti myseľ túla, kde chce, ale tvoje telo nech neopúšťa celú!“ Táto rada platí aj pre nás, keď sa ocitneme v situáciách chronického rozptyľovania, ktoré už nie sme schopní ovládať: Nech nám myseľ blúdi, kde chce, ale naše telo nech zostáva v modlitbe!

V čase sucha musíme pamätať na veľmi sladké slová apoštola: „Duch nám prichádza na pomoc v našej slabosti“ (Rim 8, 26). On, bez toho žeby sme si to uvedomovali, napĺňa naše slová a vzdychy túžbou po Bohu, pokore a láske. Vtedy sa Tešiteľ stáva silou našej „slabej“ modlitby, svetlom našej vyhasnutej modlitby, skrátka, dušou našej modlitby. Pravda, ako hovorí Sequence: „polieva, čo je vyprahnuté,“ „rigat quod est aridum.“

Všetko toto prichádza skrze vieru. Stačí mi povedať: „Otče, dal si mi Ducha Ježiša. „V jednom Duchu“ s ním teda odriekavam tento žalm, slávim túto svätú omšu alebo som jednoducho v tichu, tu v tvojej prítomnosti. Chcem ťa osláviť slávou, ktorú by ti dal Ježiš, keby sa opäť modlil tu na zemi.“ S touto istotou zakončujeme túto úvahou modlitbou:

„Duchu Svätý, ty, ktorý sa prihováraš v srdciach veriacich nevysloviteľnými vzdychmi, zaklop na dvere toľkých našich súčasníkov, ktorí žijú na tomto svete bez Boha a bez nádeje. Osvieť mysle tých, ktorí v tejto chvíli určujú budúcu podobu nášho kontinentu: daj im pochopiť, že Kristus nie je hrozbou pre človeka, ale bratom všetkých. Že chudobným, maličkým, prenasledovaným a vylúčeným z Európy zajtrajška nebude s trestuhodným tichom odňatá záruka, ktorá ich až doteraz chránila pred ľubovôľou mocných a tvrdosťou života: tou zárukou je meno prvého z nich, Ježiša Nazaretského!“

[16] "They say people in hell suffer eternal pain because of the loss of God. ... In my soul I feel just this terrible pain of loss, of God not wanting me, of God not being God, of God not really existing. Jesus, please forgive the blasphemy," cf. Father Joseph Neuner, S.J., "On Mother Teresa's Charism," *Review for Religious*, September-October 2001, vol. 60, No. 5 [following abbreviation: JN].

[17] "I wish to live in this world which is so far from God, which has turned so much from the light of Jesus, to help them -- to take upon myself something of their suffering" (JN).

[18] "I have been on the verge of saying -- No ... I feel as if something will break in me one day." "Pray for me that I may not refuse God in this hour -- I don't want to do it, but I am afraid I may do it," cf. Father A. Huart, S.J., "Mother Teresa: Joy in the Night," *Review for Religious*, September-October 2001, vol. 60, No. 5 [following abbreviation: AH].

[19] "Il libro della Beata Angela da Foligno," ed. Quaracchi, Grottaferrata, 1985, p. 576 s.

[20] "The other day I can't tell you how bad I felt -- there was a moment when I nearly refused to accept -- deliberately I took the Rosary and very slowly without even meditating or thinking -- I said it slowly and calmly" (AH).

[21] "Apoptegmi dei Padri," from the Coislin manuscript 126, No. 205 (ed. F. Nau, in *Revue de l'Orient Chrétien*, 13, 1908, p. 279).